

ТРИЗЕНЬНИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 41 (89), рік видання III. 16 жовтня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 16 жовтня 1927 року.

За кілька днів суд присяжних в Парижі буде судити вбивцю С. Петлюри — Шварцбарда. Вбивця був затриманий на місці вчинку, признався, що вбивство задумав давно, давно на нього підготовлявся і холоднокривно виконав. Здавалося б, що справа ця проста, ясна і нескладна. Так би воно й було б, коли б ті, що стоять за спиною Шварцбарда, що скерували руку його на вбивство, не постаралися зарані з питомою їм-пекельною провокаційною методою, доручити dokonання терористичного акту своєму агенту — жидівської національності. Вибіраючи жидів Шварцбарда, який ще до того вважає себе в де-якій мірі літератором по питанням оборони жидівської нації від погромів, вони, ці таємні керівники вбивства, одночасно заплутували справу привнесенням сторонніх цілком справі елементів та робили її незрозумілою для французького суду, маскували цими привнесеннями свою участь в атентаті, нарешті, міняли природні позиції сторін у процесі.

Внаслідок такої провокації, вбивця Шварцбард, керуючись інструкціями тих, хто його послав на вбивство, на оправдання свого вчинку виставив мотив «помсти» за жидівські погроми, які, ніби то, робив покійний С. Петлюра або, ніби то, наказував робити на Україні.

Як не дивно, але сталося так, що не тільки оборонець Шварцбарда, комуніст адвокат Торес та інші жиди-комуністи підтримують цей мотив, але й все жидівство, принаймні, в перші моменти після вбивства, особливо зросійщені його кола, вживали й вживають всіх своїх матеріальних і моральних засобів для того, щоб довести перед судом і публічною опінією цілого світу, що С. Петлюра винний у погромах

жидів на Україні та що вбивці — Шварцбардові не може бути поставлено у вину його нелюдський вчинок «помсти». Дякуючи расовим особливостям свого темпераменту жидівські кола, осліплені пристрастним бажанням оправдати вбивцю, зайшли так далеко, що втратили вже всяке почуття реальної дійсності й правди, піднесли ганебний вчинок найманого вбивці на висоту героїчного акту національного «местника» за цілий жидівський народ та поширили обвинувачення у погромах на всю українську армію, на цілу українську націю. Так провокація, надзвичайно хитро сплетена більшевиками, захопивши широкі кола жидівської нації, поставила її в позицію ворожу цілій Україні, на території якої століттями мирно проживали жиди, перемішані з українським народом, та на якій доведеться їм і далі жити. Такого результату домагалися більшевики в першу чергу і вони його, здається, досягли.

Проголошуючи акт помсти за погроми, як мотив вбивства, що, ніби то оправдує вчинок Шварцбарда, дійсні інстигатори вбивства мали на меті не тільки провокацію жидівської нації, але й заплутання цілого процесу, поставлення його перед судом в неприродній позиції, щоб тим самим скерувати увагу суддів не на факт вбивства та на особу вбивці і його спільників, а на факти й обставини цілковито сторонні справі. Вони маскують вбивство і вбивцю, що повинні були б єдиним предметом судового розсліду, натомість висовують на перший план обвинувачення С. Петлюри в погромах та ставлять справу так, ніби то основним питанням процесу є встановлення вини жертви вбивства, а не вини вбивці: ніби то не Шварцбард є винним у вбивстві С. Петлюри, а сам С. Петлюра є винним, що його вбито.

Без сумів, оборона Шварцбарда вповні використовує таку позицію в процесі на користь обвинуваченого. Вбивця замість того, щоб відповідати за свій вчинок перед судом, замість оборони себе самого, намагається сам обвинувачувати свою жертву, він сам хоче напасти і, цивільна сторона, представники осиротілої родини вбитого, змушені будуть на де-який час кидати позицію нападаючих та будуть боронитися проти нападів обвинуваченого. Центр ваги цілого процесу намагаються штучно перенести не на вбивцю, його спільників та на його карний вчинок, а на особу вбитого, на його діяльність, що мала місце вісім років перед вбивством, начеб то суд має відбутися не над вбивцею Шварцбардом, а над його жертвою. Позиція представників інтересів родини С. Петлюри ускладнюється ще тим, що родина С. Петлюри являється лише цивільною стороною в процесі, цивільним позовником у карному суді, який по закону не має самостійного

20

положення, а лише підсобне для представника державного обвинувачення — прокурора. При такій зміні законом встановлених позицій сторін у процесі можливі різні ускладнення, які противна сторона постарається звісно, внести у процес, щоб ще більше відвести увагу суду від вбивці.

Само собою розуміється, що представники цивільної сторони всі свої сили, знання і досвід вживють для того, щоб протягом цілого процесу виправляти штучно утворену ситуацію та ставити вбивцю на належне йому місце, але треба признати зарані, що досягнути цього буде не легко; і хоч судді-юристи дадуть належну оцінку поведженню противної сторони, однак справу в кінцевому рахунку вирішать присяжні, для яких неприродне положення сторін в процесі може здаватися нормальним. Багацько залежатиме від досвіду і вміння голови суду, який безперечно зручним керуванням процесу не дасть змоги противній стороні сходити з її нормальної позиції.

Вважаємо потрібним ще перед процесом звернути увагу нашого громадянства на всі ці ненормальності процесу та закликати його до заховання розважливості й холонокровності. З боку представників цивільної сторони буде зроблено все, щоб в кожний момент процесу вбивця Шварцбард сидів на лавці обвинувачених, не кидав її ані на мент та не вбирався в тогу «національного местника» за цілий жидівський народ, яка йому зовсім не до лиця.

З повною вірою у безсторонність і справедливість французької нації, представники якої сядуть через кілька днів на лаві присяжних, чекатимемо судового вироку. Хочемо вірити, що дійсна правда переможе всі хитроумні комбінації противної сторони, що нелюдсько-жорстокий акт убивства того, хто був постійною загрозою спокою ворогів України, знайде належну оцінку у французьких суддів і в цілому світі.

Еміграційне студентство.

В найтяжчих фактах життя звичайно бувають поруч з невідрадними і позитивні, навіть добрі сторони. Так і в безмірно тяжкому факті емігрантського нашого становища є і позитивні сторони, і серед них одна з найголовніших та, що велика маса української молоді, опинившись за кордоном, після різних перипетій емігрантських, змогла довершити свою освіту у вищих закордонних школах. Цієї щасливої долі зазнало біля двох тисяч людей. Ніхто не маловажить

цим фактом, особливо на фоні освітніх обставин у большевицькому раю. З причини «непролетарського походження» та ідеологічних настроїв лише невеличка частина цих кадрів нинішнього студентства могла би попасти там до школи. Поруч з тими численними жертвами, які понесла еміграція, цей кадр не лише встояв фізично, але й продовжує поступ свого духового життя. Біля двох тисяч культурних працьовників на ґрунті виснаженого большевицькою диктатурою українського життя — це річ не мала. Культурні люде на Московщині розуміють важливе значіння такої виснажености у себе дома та приходять у справедливий жах від того, що для їх культурних сил «смѣны нѣтъ», бо большевицька наука не дає основ справжньої культури. Тому в російських газетах із задоволенням означено звістку, що одному з діячів російських на полі науки, академ. С. Ф. Ольденбургові, пощастило переправити закордон для продовження освіти щось 5 чи 6 чоловік. Український Наркомпрос, розуміється, не відважиться і на такий «сміливий» крок, — отже до радикальної зміни політично-державних обставин на Сході Європи нашим братам не можна з большевицького раю просочитись до джерел європейської освіти. Тому в справі освітнього большевицького освіти змістом та методами освіти європейської мусимо рахувати лише на культурні сили української еміграції.

Тим більше значіння набірає справа нашого емігрантського студентства. Як великі і з кого власне складаються його кадри, в яких умовах і чим воно живе, як ті умови впливають і впливатимуть на виконання емігрантським студентством своєї місії і тут і там, коли доля судить нам повернути додому? Ці питання глибоко інтересують і хвилюють кожного, хто бере близько до серця долю нашої національної справи, але досі відповідь на ці питання кожний з нас міг давати собі лише на основі своїх безпосередніх спостережень. Тому великий інтерес дістають результати переведеної серед українського студентства анкети, саме тепер опублікованої в першій книжці «Записок Української Господарської Академії». Дані анкети торкаються життя студентства в ЧСР, де скупчена головна маса емігрантського студентства, і обнімають не тільки українців, а й невелику кількість білорусів і грузинів, які в перепису російських студентів участі не брали, але погодилися на анкету разом з українцями.

Анкету переведено в червні-липні 1924 року з ініціативи та при допомозі Чехословацького Червоного Хреста, і тепер вислід з тої анкети оброблено доц. Л. Шрамченком. З того багатого матеріалу, який міститься в розвідці даного автора («Українське, білоруське та грузинське студентство по високих школах в Чехословацькій Республіці»), ми використовуємо лише частину, гадаючи, що хто зацікавиться, звернеться безпосереднє до праці п. Л. Шрамченка; обмежуємося даними лише про саме українське студентство, додержуючись при тому точної фахової формулювання автора що-до фактів і вислідів.

Анкета обнімає 1.824 особи, з яких 1.670 (91,6 відс.) чоловіків і 154 (8,4 відс.), жінок. Це, розуміється, не увесь склад студентства, бо не всі подали анкети. — крім звичайної людської захланности,

вплинуло, очевидно, й те, що анекету переводилося на початку ферій, коли частина студентства вже роз'їхалася з місця свого постійного осідку. Головний осередок студентства — це Прага, на яку припадає 68 відс. загального числа, далі йдуть Подебради — 18,7 відс., Брно — 8,7 відс.. Пшибрам — 4,3 відс, і Братислава — 0,3 відс. Головна маса даних анкети припадає на українців — 93,6 відс. (1707 осіб), — решта, як зазначалося, на білорусів (4,5 відс.) та грузинів (1,9 відс.). Українське студентство найчисленніше репрезентовано Галичиною (45,6 відс.), далі йдуть студенти з Великої України (42,6 відс.), з Волині, Холмщини і Підляшшя (3,8 відс.). Буковини (3,6 відс.), Кубані (1,9 відс.). З усіх 1707 осіб, що походять з України, студентів власне української національності нараховується 1674 особи (в тім числі 775 галичан, 668 наддніпрянці). Крім українців подало анкету 20 студентів жидівської національності, 5 — чеської, 8 інших національностей, в тім числі і росіяне з України.

Віком свої еміграційне студентство перевищує звичайні, в нормальних умовах, кадри студентства: 48,5 відс. (810) студентів і 47,4 відс. (73) студенток належать до віку 26-30 років. Молодша група від 21-25 років дає лише значну кількість жінок, а саме біля 41 відс.; студентів на цю групу припадає всього 27,1 відс. (453) особи). На старшу від 35 років групу припадає біля 19 відс. студентів, при чому серед т. зв. академічної молоді 3,6 відс. мають більше 35 років. «Все це свідчить про те, — каже автор розвідки, — що керуватися віковими нормами передвоєного часу для прийому у високі школи на еміграції неможливо». З погляду родинного стану число заміжніх жінок складає майже половину (72 з усього числа 154), а серед студентів жонатих єсть 12,3 відс.

Майже 2/3 студентів (62,3 відс.) обрало спеціально-технічну високу освіту, в той час як майже 3/4 студенток — освіту загально-університетського типу. Але студенти різних українських територій щодо вибору фаху дуже різняться між собою. Студенти з України обрали спеціальний тип школи в кількості 79,4 відс., Галичане ж і Буковинці розподіляються по типу школи майже рівно: 48,1 відс. обрало спеціальний тип школи і 51,3 відс. — школу загально-університетського типу.

Анкета відповідає і на дуже інтересне питання — які ж саме фахові сили дадуть Україні високі школи на еміграції?

Студенти з України з групи фахових шкіл найбільше спеціалізувалися в агрономії (28,8 відс.). Далі йдуть інженери-механики (24 відс.) економісти (20,6 відс.), лісівники (11,8), відс.), майже в такій кількості і інженери-технологи, інженери-гірники (4,4 відс.), ветеринари (1,3 в.), Для жінок переважаючий фах комерційно-економічних наук (50 відс.). «Дані свідчать, — каже Л. Шрамченко, — що відносно мале забезпечення названа територія (Україна) має фаховими гірниками, між тим цей фах для Наддніпрянської України має величезне значіння; дуже мало також спеціалістів-ветеринарів, між тим як на самій Україні, як свідчать публікації, велика недостача цих фахових сил».

З групи шкіл загально-освітнього типу найбільше число студентів з України обрало педагогічні та природничо-філософські дисципліни

(60,5 відс. студентів і 64 відс. студенток); затим ідуть лікарі (35,2 відс. чоловіків і 36, відс. жінок) і найменше — правники (4,2 відс.).

Академічна молодь з Галичини та Буковини розподіляється по групі фахових шкіл так: 20 відс. — економісти, 18,2 відс. — лісівники, 17,2 відс. гірники, 12,6 відс. — агрономи, 12,4 відс. — інженери-механіки, 10,1 відс. — інженери-технологи, 9,5 відс. — ветеринари. В групі шкіл загально-освітнього типу: 35 відс. — правники, 34 відс. — лікарі і 31 відс. — педагоги.

Це ті кадри освічених людей, що їх так жадає рідна земля. Можна робити різні уваги що-до розподілу цих сил — і в першу чергу — що-до їх кількості, але й большевицькі вольтер'янці не стануть одкидати того факту, що на еміграції витворилися значні кадри кваліфікованих робітників.

В яких же умовах живуть ті майбутні робітники і чи дозволять їм ті умови донести свої сили до рідного краю?

Анкета присвячує багато уваги матеріальному побуту студентства. Отже — перш за все — умови мешкання.

Майже третина відповідей студентства характеризують помешкання як вохкі або напів-вохкі. «Беручи на увагу, — каже Л. Шрамченко, — що 1/5 вказівок характеризують свої помешкання як вохкі, себ-то безумовно шкідливі для здоров'я, це мусить звернути на себе увагу, особливо тому, що недуги органів дихання та ревматизм, як це побачимо далі, складають значну частину недуг нашого еміграційного студентства.» Дані ці, загрозливі самі по собі, набірають ще більшого значіння, з огляду на те, що 14 відс. студентства зазначають відсутність груби, — себ-то відсутність нормальної температури, — в їх помешканнях. «Безперечно, що при слабому відживленні та загальному фізичному ослабленні нашого емігранта — студента, разом з інтенсивною інтелектуальною працею його, все це разом складає умови, які сприяють все більшому розповсюдженню недуг серед нашого студентства».

Значна більшість студентства — дві третини — мають страву у своїх їдальнях (в Подєбрадах — 72,2 відс., в Празі — 70 відс.); решта — 1/3 — у себе дома, або в ресторанах. Пересічна вартість обіду в студентських їдальнях — 4 к. ч. (3,5 — 5 к. ч.). «Одначе ця грошева норма на студентський обід, яку навряд чи можна визнати по своїй калорійній ефектності цілком задовольняючою, як видно з анкети, не обов'язково приймається студентами кожного дня: виявляється, що значна частина студентства по-перше не кожен день обідає, по-друге, не завжди має дві страви на обід, инколи знову обмежується лише або першою стравою («борщовики») або лише другою. «Не обідають кожного дня 35 відс. — біля 1/3 студентства (зокрема в Празі — 42,7 відс., себ-то біля половини). Один раз на день мають страву 8,1 відс., але в Подєбрадах таких, що їдять усього раз на день, — аж 26,8 відс.»

Такі умови живлення залежать од бюджету студентського. Нормально студент дістає 600 к. ч. місячно, а з ріжними стяганнями та після зменшення суми стипендії (з 1 січня 1927 р.) — 450 к. ч. Серед видатків в загальному місячному бюджеті дуже великий відсоток

падає на найом помешкання — 16,8 відс. «Дані сучасних бюджетів як чеських робітників, так і російських, дають значно менший відсоток видатків на найом помешкання. Коли ще до цього додати опалення та освітлення помешкань, то пересічний відсоток буде рівнятися 25,7 відс. місячних витрат студента. Пояснення цього треба шукати в становищі емігранта, який фактично не може користуватися захистом закону на «охорону наемників» і якого експлуатують непомірно сильніше, ніж найбільш вразливі верстви місцевого населення». Поруч з тим порівнюючи велика сума витрат з бюджету еміграційного студентства припадає на підручники з учебним приладдям та на лікування — 12,5 відс.. Бідніші класи місцевого населення з таким бюджетом витрачають на аналогічні потреби всього біля 3,5 відс. Емігрант-студент з його малокрівністю та нервовою інтенсивністю вживає наркотиків, ніж робітник або урядовець, витрачаючи на тютюн пересічно 5,7 свого бюджету. Більші витрати студента-емігранта і на різні способи пересування до шкільних помешкань та їдалень, бо студентство живе у великій частині або в далеких околицях міста, або й по-за його околицями — по околичних селах; тому, коли робітник витрачає на пересування 0,25 відс., урядовець 0,51 відс., свого бюджету, витрати на це з бюджету еміграційного студента дають 3,7 відс.

То ж не дивно, що всі згадані умови доводять здоров'я студента-емігранта до стану лихого. Студентів з добрим здоров'ям анкета числить 28,9 відс.. (445 осіб), з вдовольняючим здоров'ям — 9,5 відс., (146), решта 61,6 відс. (947 осіб), себ-то майже дві третини, кваліфікуються з погляду здоров'я як хворі. З хвороб на першому місці стоять катар легенів та туберкульоз, що складають 36,5 відс., всіх хвороб. «В зв'язку з наведеним вище освітленням мешкальних умов життя студіюючих, особливо вохкістю значної кількості помешкань, відсутністю в частині помешкань печей і нормального опалення та слабим ступенем відживи, згадані дві хвороби є найстараннішою загрозою для життя студентів на еміграції. Серед хворих анкета визначає значні відсотки певних кандидатів на туберкульоз — малокровних — 14,3 відс.. нервоз і хронічний бронхит — 9,7 відс. Ревматиків єсть 8,2 відс., хворих на шлунок — 6,5 відс., поранених на війні — 3,5 відс.

«Наведене перерахування недуг, як і кількість недужих, цілком ясно скріплюють наше твердження про жахливий стан здоров'я студентства... Цей жахливий стан високошкільної еміграції безперечно вимагає надзвичайних і притім негайних мір, аби хоч частинно припинити процес повного знищення здоров'я нашої молодшої генерації. Головний моральний обов'язок нашої організованої еміграції — за всяку ціну знайти можливості допомогти хворому студентству організацією систематичного доцільного його лікування та відживлення разом з створенням для тої частини студентства, що ще в стані триматися на нормальному рівні здоров'я, необхідної профілактики й постійного медичного догляду.»

Вислід справедливий, помилка лише в тому, що приймається, як факт, існування організованої еміграції для оборони своїх життєвих інтересів — матеріальних, правних і т. ин. Люде з широкою колісь

громадською ініціативою в більшості закопались в академічні інтереси, одійшли од громадської справи. Тому наше еміграційне становище, — взагалі хистке й незабезпечене, з цього погляду ми пасемо задніх, порівнюючи з жидами, росіянами, вірменами та іншими емігрантами. І коли свідомі елементи ураїнської еміграції поставлять собі на чергу дня справу громадської самоорганізації, то буде вирішено як згадані вгорі, так і інші «прокляті» питання нашого емігрантського лихоліття.

О. Білоусенко.

«Музика майбутнього».

Тема, яку порушив В. Садовський у своїй статті «Про наші конструкторські завдання»*) має велике значіння для кожного, хто хоче правильно з'орієнтуватися в сучасних подіях на Україні. В. Садовський хоче показати наприкінці ліній для української політики після упадку більшовицької влади. Ця справа має не аби яку вагу, бо ясно кожному з нас, що більшовицьке панування близиться до свого кінця. Цей кінець може прийти зовсім несподівано, так, як, ставкемо, несподівано стався катастрофа самодержавія. Збунтується якийсь полк, рух піде по цілій «червоній» армії, вірні частини Г П У відмовляться виконувати службу, от і кінець. І тому кожному з нас мусять ставити собі питання: що робити тоді, на другий день після перевороту?

Кожна політична організація чи партія відповідала по своєму на це складне й важке питання. Наші монархісти, прихильники «дідичного гетьмана», розвизують проблему дуже просто: поставити в Київі гетьманом Павла Петровича Скоропадського, посадовити скрізь по Україні губерніяльних та повітових старостів із родового панства, яке володіло до революції землями на Україні, і все піде «як по маслу». Панство — малоросійське, російське й польське, що мало землі на Україні, через якийсь час обернеться в українських патріотів, а поки що воно буде «класократувати» над українським народом (чи то нав «охлозом») і без знання української мови й без українського патріотизму: вистарчить на перший час і патріотизму галушкового. Селяни, наші «хлібороби», хоч і позахоплювали панські маєсткості й порозорювали панські лани, все-ж знайдуть шлях до колишніх землевласників і порозуміються з ними, що до «іни» за землю. Бо треба-ж селянинові нарешті надати справжній український патріотизм, аби він не думав, що «Україна» — десятина». Навіщо, треба й землевласникам піддати духу до «українізації», щоб для них Україна була «тисячодесятинна». Реставрацію буде завершено утворенням «трудової монархії», де «класи-виробники» будуть мати представництво у формі до радників при самодержавному «дідичному гетьмані».

Хто прочитав «Хліборобську Україну» та містично-публіцистичні вирази В. Липинського, той визнає, що коротко подана мною програма діяльності «хліборобів» відповідає змістові тих писань. Слід хіба ще додати про занекту неадекватність ідеології гетьманщини до української демократичної інтелігенції, в якій вони вбачають «зоринь зла». Цій інтелігенції гетьманці пророкують у проєктованій «трудовій монархії» сумну майбутність, бо це, мовляв, «паразити», «петрудовий елемент».

З іншого боку підходить до оцінки положення на Україні та група, що гуртується біля правого «диктатора» Микити Шановала. Але по-за різнатістю, у вихідних пунктах, гетьманці й шановаловці в багатьох питаннях стоять недалеко одні від одних. Для шановаловців, цього відламку колишньої великої партії українських соціал-революціонерів, з упадком більшовизму настане не багато змін. Не совітська влада сама по собі, не

*) Дивн «Трибул» ч. 33 (91).

диктатура партії ворожа шановавцям»: вони самі за «радянську владу» вони самі за «диктатуру», лише з тим, що влада й диктатура має належати їм, вірним сателітам Мислителя Юхимовича Шановала. Шановавці стоять за «трудоу демократію». Недавно М. Шановал так таки й написав у празькій «Новій Україні», що «демократія тільки для демократів», то б то обмежує виборче право лише людьми певних політичних переконань. Шановавці називають себе прихильниками так званого революційного соціалізму. Десять років панування більшовизму в Росії й на Україні, повна невдача комуністичної партії в заведенню соціалізму декретним способом — все це відлітає від наших «революційних соціалістів», як горох від стіни. По їхньому, український селянин дійсно готовий до прийняття соціалістичного ладу та, бачте, комуністи не зміють. Ось дай-но владу нам, то ми покажемо... Зі своїми сподіваннями «всесвітньої революції» та системою «трудою влади» шановавство є відригнутим московського похмілля на українському ґрунті. Це значаїшістький революційний утопізм, так само, як реакціонізм утопізмом являється ідеологія «трудоих монархістів». Les extrémités se touchent (крайності стикаються). Дійсно, обидва утопіями — соціалістичний і монархічний — схожі один на одного в своїй ворожості до європейської демократії (загальне виборче право), майже однаково неприхильно оцінюють українську демократичну інтелігенцію, бо в очах Личинського це «руйнівці», а для Шановала це «реакціонери», крім, звичайно, тих, які згодяться присягти «трудому монархоні» або «трудої республіці».

Є ще одна течія в рядах української еміграції з ідеологією Д. Донцова. Донцов кокетує фашистською політичною термінологією, хоч сам добре розуміє, що фашизм це національно-італійський витвір, продукт специфічних італійських обставин. Цікаво, що Донцов похватив од фашизму не його економічну будівничу програму, далекосягну й оберту на реальних підставах, а лише «дух» фашизму, його нетерпимість до інших ідей, його негування демократії та культ сили. Донцов не утворив своєї політичної організації, як що не брати на увагу малограмотної празької «Лігії українських націоналістів». Але безперечно, Донцов знаходить співчуття в тих, я б сказав, мрійливих елементах української еміграції, які покладають надії на диктатора в стилі Наполеона Бонапарта, що ніби-то дасть лад українському народові. Д. Донцов сподівається саме такого бонапартівського завершення революції на Україні, при тому український Бонапарт має спертися на селянську веретву так само, як це робив французький.

В одному основному питанні Донцов різко відмежовується від шановавців та екоронавців: він рішуче виступає проти великих федералістичних заобігань наших «трудоих» монархістів і радників. Ідею «Союзу народів Сходу Європи» або «Союзу трьох трудоих монархій» під гегемонією Москви Донцов уважав протипуукраїнською, ворожою життєвим інтересам України.

Я схарактеризував коротенько ті течії в українській еміграції, що відхилиються від тої ідеї, яка з самого початку української революції двигала масами народу: від народоправства. У формі Української Народньої Республіки ця ідея перетворилася в життя, під цим прапором йшли сотні тисяч активних борців за національне визволення. Зрозуміло, що за демократією, як випробованою в широкому світі метою улаштування суспільно-політичних відносин стоїть і тепер переважна маса української еміграції. Але тепер цього мало: сказати, що ми стоїмо на ґрунті народоправства, на платформі демократичної республіки. Десять років революції в житті народу рішні бувають століттями мирного розвитку: не даром революцію звать «локомотивом історії». За десять років багато зміни зайшло на Україні:

«Не так воно і в певні стало,
Як в старину колісь бувало»...

Нові люди наростає на Україні за цей час, та й ми самі, еміграція, — об'єднимося наввируги і побачимо, що й ми змінилися. Багато де-чого навчилися ми з досвіду чужих народів, чимало навчили нас і власні помилки. Та й уся наша велика Україна, — хіба в крові повстань і в огні пожегів не набралась вона нового досвіду, нового д у х у. Який тільки і зможе відродити й визволити українську націю. Було б дивно до краю сумно, коли б після десяти апокаліптичних роїв ми залишили біля старого розбитого «іронізацького» корита й йшли у моря погоди...

Що є на Україні і чим зможе допомогти наша еміграція рідному краю, коли вернеться на свою землю?

В. Садовський правильно охарактеризував здобутки революції, як п о з и т и в н і й п е г а т и в н і. Отже, якої тактики мусять дотримуватись українська еміграція, щоб у разі повороту на Україну, допомогти задержати позитивні здобутки й уникнути здобутки негативні? Загально кажучи, насамперед, після неминучої катастрофи більшевизму, цілью України доведеться вести боротьбу з його наслідками в Москві та в Петербурзі. Великодержавний московський імперіалізм тоді покаже своє справжнє обличчя, незатулене червоною маскою III-го Інтернаціоналу. Це буде момент, в який багато залежатиме й од рішучості та розуму української еміграції. Бо все ж, в умовах страшного пригноблення на Україні, наші поневолені брати цілком природно обертають свої очі до еміграції, яка має змогу вільно розвиватись і політично думати: і коли уникнути собі таке, що після упадку більшевизму, ми привідемо до дому з готовим проектом «федерації», то на Україні у боротьбі за самоствітність, сразу опадуть руки: їм, мовляв, за кордоном видніше, вони більше поінформовані, що до міжнародньої ситуації, а тому — «не трать, куме, сили, пускайся на дно». Щоб уникнути такої небезпеки, ми повинні бути на поготові, щоб у кожний момент дати «од коша» великим непроханим федералізаторам. Наша рішучість, наша упертість і незамірненість у цьому напрямі буде мати величезне значіння для цілої України.

В разі здійснення того плану, що на нашій території заціпає українська влада, то по-за головним завданням — обороною держави від зовнішніх небезпек — українському урядові доведеться витратити багато енергії на справи внутрішньої політики. Україна пережила величезну аграрну революцію. Земля, за малими винятками, опинилася в руках селянства. Це позитивний здобуток революції, що має колосальне значіння для дальшого економічного розвитку нашого народу. Зникли антифундії великих «королевит», проти яких підіймав революцію ще Богдан Хмельницький. Працьовиті дужі руки справжнього хлібороба обробляють чорну землю України. Першим словом української національної влади було б проголошення, що земля, цей здобуток нашої революції, лишається непорушним, недоторканим м а й н о м у к р а ї н с ь к о г о с е л ь с ь к и м с ь т в а. Я свідомо не хочу входити в деталі, чи залишить українська влада землю на власність, чи й надалі земля буде вважатися «націоналізованою». Це питання мусять вирішити само українське населення через своє законне парламентарне представництво.

Значно складніше стоїть справа з націоналізованими фабриками й усього роду підприємствами «державного капіталізму». Звичайно, знайдуться люди, які заявлятимуть, що оскільки ці підприємства дають дефіцит, то слід їх негайно ж повернути попереднім власникам: нехай робить, що хотять. Ця відповідь занадто проста, а тому й неправильна. Справді: є на Україні багато підприємств, в які совітська влада вклала багато народних українських грошей, поробила ремонти, поставила нові машини і т. п. У такому вигляді підприємство д а р у в а т и старому власникові значить марнувати народні майно. З другого боку, чи певен хто, що дореволюційний власник с х о ч е взяти підприємство до своїх рук та чи знайдуться у нього кошти для продовження виробництва. А це питання має не аби яку загально-державну вагу, бо, коли повернути капіталістам підприємства стануть, то від нього насамперед приїде шкода державі, бо збільниться число безробітних, значить незадоволених новим ладом. З другого

боку, с такі підприємства, що в їх безупинній праці заінтересована вся нація, тожє зупинка роботи на цих підприємствах (напр. що робить для оборони країни) загрожувала б життєвим інтересам держави. Окрім того, зустрічаються підприємства, що навіть під керівництвом комуністичної партії дають прибуток. Сюди відноситься, напр., денні вугільні шахти, а особливо здобування залізної руди, що вивозиться з України за кордон. Миємо передбачати, що приватний капітал не піде до нашої промисловості, аж до того часу, поки на Україні відносно «стабілізується», бо капітал, це відомо кожному з підручників політичної економії, по своїй природі «благий». Тому-то ми повинні бути готові до того, що доведеться де-який час двигати основні галузі нашої промисловості в с і м п с и л а м и, уживати до праці тих самих «спеців», усунувши, звичайно, комуністичні «голови».

Мені ясно, що бідна капіталами Україна без кредитів з закордону, не зможе належно розвинути своїх виробних сил. Але це не значить, що ми свідомо хочемо стати колонією чужоземного капіталу. Гріх би було не вживати закордонних кредитів, але муєть бути певні умови: треба, щоб Україна нагороджувала свої національні багатства, а не була погнома для чужоземних Крезів. У залежності від політичних обставин у даній країні той самий капітал може виступати, як хвижак, для якого закон не писані, і як продуктивний, професивний чинник, що живе сам і дає другим життя.

Найголовніше завдання з діяльності українського уряду має бути: забезпечити неперервність економічної діяльності українського міста й села. Під комуністичною мунстрою що енергію загнано в тісний куток. Нова революція проти большевицького деспотизму муєть завершити добу переломотів на Україні. Не пансько-поміщицька реставрація і не ліво-есерівський утопізм з його боротьбою за здійснення соціалізму «при всяких обставинах», — лише завершення буржуазної революції на Україні. В цьому історичне завдання ідеї демократичної України.

Методом української політики має бути: демократія. Звісно, знайдуться у нас такі скептики, які «аневірліше» у демократії та йдуть порятунку з иншого боку. Вони говорять про «кризу демократії», про «крах парламентаризму» і т. п. Але все це голі слова. Дуже плучно подібним скептикам відповів чехословацький президент Масарик: «Рано ховають демократизм його противники: адакеж метод демократичного керування державою не налічує повних 100 років, тим часом як традиціоналістичні монархії й диктатури мають за собою тисячі років розвитку. Демократія — це дитина сучасності. Розвивайте її, працюйте в ній, й тоді побачите, що цей метод даєть найкращі наслідки для держави й народа.» Звичайно ті, що не вірять у доцільність демократичної політики на Україні, вказують на російський приклад: так звану «керенщину». Але ж не треба забувати, що «керенщина», характеристичною рисою якої єсть параліза державного апарату, його несила, — ця керенщина зовсім не являється типовою для демократії. Демократія — це активність і відповідальність. Широкі маси народа беруть активну участь у вирішенні своїх громадських справ, вони через своїх, вільними голосами обралих, представників керують політикою цілої держави. І не можна сказати, щоб в українському народі не було цього глибокого змагання, що характеризує демократичний режим. Приклад 1919 року дуже повчачий, він нас вводить в лабораторію суспільно-політичних ідеалів нашого народа. Ми бачили в 1918-1920 роках, коли большевики й денікінці захопили були більшу частину нашої території, як спонтанно вєюду на Україні утворювались «селянські республіки», вибирали своїх отаманів і ради старшин для оборони від зовнішнього ворога. Це «родове панство», а своїбратчики селяне стояли на чолі цих демократичних рухів, в яких лише персональна здібність і талановитість давали провід:

«На майдані, коло церкви
Революція гуде:
Хай чабан, сказали люде,
За отамана буде».

Ні, «керещини», цього виразу державної істотності, на Україні нічого боїтися. Керещинка — дитина самодержавства. Московщина була здавна централізованою країною, там «місця» не сміли й пальцем порушити без дозволу «центру». І тому, коли в «центрі» опинилося недіяльне, лише многоглаголиве правительство Кереського, то вся держава мала на перестала функціонувати. У порівнянні з Росією Україна у 1917 і пізніших роках виказує зовсім інший образ активності, самодіяльності широких мас без приводу центру. Та й до цього моменту жаліються харківські моголівці на «політичну активність» українського селянства, яке всіма засобами, аж до кривавих, бореться проти комуністичного «назначенства».

Взявши на увагу це, можемо признати рачію тим видатним українським історикам, які визнають демократичність — «духом» українського народу. Тільки що цей «дух» не від природи, а виробився в наслідок умов історичного життя нашої нації.

Хочу поставити точку над «ф». На мою думку, лише та влада має шанси удержатися на Україні, яка буде йти за цією течією широкої демократизації України. Справді, уявимо собі «якбто фантастическое», що п. Скоропадський чи йому подібний «хлібороб», якимсь несподіваним поворотом історії опиниться в Києві в ролі гетьмана України.

Чи могло б гетьманське правительство, що має намір одібрати у селян захоплену ними землю, чи могло б воно до в і р я т и цьому селянству, чи допустило б воно, щоб селянство вільно організувалось і керувало своїми громадськими справами?

А тим часом без взаємного довіри влади до народу і навпаки (я свідомо кажу селянство — народ, бо демократія — це, панування більшості, а селянство на Україні складає 87 відс. населення) без піддержки центрального уряду самодіяльністю населення на місцях — дії й години такого уряду будуть пораховані. Візьмемо конкретний приклад: після укладу більшовизму лишалося такі негатиші «здобутки революції», як безиррегулярні діти, які вже повиростають на дорослих хуліганів, бо Совіти за їх виховання не турбуються. Це ідеальні кадри для найгіршої Махнівщини й справжнього звірського бандитизму. Державна поліція, — але як її організації вимагає часу. Оже н а р о д і й уряд, що покладається на будучі організаційні здібності свого народу, неминуче муєть дати змогу самому населенню, в даному разі селянству, оружною рукою розправитися з порушителями порядку й спокою. **О з б р о с н а с е л ь н ь к а о х о р о н а**, — призначена самими селянами зі своїх власних шодей, — оже буде на перших часах після укладу більшовизму основа суспільного ладу й державного порядку на Україні. Нічого й казати, що «хлібороби-державники» такого озброєння української людини боїться, як вогню. Між тим «селянська охорона» — не байка, а дійсно існувала в 1917 і в пізніших роках у багатьох районах України, наводила порядок у своїй околиці.

Оже м і л і т а р и з а ц і я населення буде першим кроком демократичного уряду України. Цього вимагатимуть як причини зовнішні (оборона держави), так і внутрішні потреби порядку, який без оружною сили трудно завести.

Організації нормального судівництва — одно з найголовніших завдань українського демократичного уряду. Під більшевизмом, які організувати так, який класовий (фактично партійний), суд, немає рівної справедливості. І селяне й робітники парізають на те, що явних зарізак і грабінників-комуністів виправдують або легко карають, беручи на увагу «революційні заслуги».

Треба сказати, взагалі, що після руйни більшевизму на Україні доведеться відержати упершу боротьбу з а н а р х і є ю. Відомо, що кращій логальний уряд, ніжк нікого. Сильною й твердою рукою уряд муєть забезпечити порядок, майню, спокій і життя всіх громадян України, незалежно від походження, національності й віри. Мені ясно, що анархія в першу чергу кінється на зайдівську людність, бо це ж не секрет, що на Україні поширений погляд, що «зайди комуни видумали» та що «совітська влада — зайдівська». У цьому криється величезна небезпека для порядку й спокою

на Україні. Провідники української національної політики мусять бути напруженими всіма силами, щоб енергійно здержувати-думуючими елементами українського народу в корінь припинити всякі виступи невідповідальних, засліплених, злочинних елементів, які схотять в мутній воді рибу ловити, порушуючи порядок і престиж держави. Саме в цьому випадку демократична метода-активність і відповідальність --- буде найкращою підмогою уряду. Бо й на селах зброю неситимуть тільки ті люди, яких вибере громада і за яких порядність та дисциплінованість вона братиме відповідальність на себе перед урядом. У відбудованню української держави мусямо поставити «по-за законом» елементи міщинської війни і взаємного матеріального та фізичного знищення. Не до сліпої ірраціональної стихії, а до розуму, до власних інтересів українських громадян мусять апелювати демократичний уряд України, --- і ми певні що цей шлях дасть найкращі наслідки для визвольної нашої боротьби.

Ми повинні собі усвідомити також напружену лінію майбутньої соціальної політики демократичної України. Безперечний факт, що Україна --- країна переважно сільськогосподарська. Робітництво складає незначну меншість людності України. Але це не значить, що український уряд може легковажити інтереси робітництва. Не забуваймо, що Україна вже перед революцією була країною аграрною перенаселеною. Наше селянство мусяло колонізувати степи й ліси на Сибірі та в Туркестані, бо на своїй землі не знаходило прожиття. Аграрна революція на Україні не змінила земельного голоду. На українських селах є мільони вільних робочих рук, які не мають праці для себе в сільському господарстві, --- вони на селі загнивають. Це елементи для утворення справжнього українського пролетаріату. Як знаємо, сучасний пролетаріат України в значній своїй частині зацікавлено, неукраїнського походження. Національні інтереси України вимагають, щоб було завалено прірву між українським селом та зростаючим містом. «Українізація» міст повинна йти шляхом прийняття українських сільських елементів до міста, шляхом їх урбанізації. Але для успіху цієї урбанізації потрібні певні умови, і насамперед поліпшення матеріального стану робітництва. Бо в іншому випадку наш парубок із села поїде на переселення на Зелений Кілиш, де він надіється господарювати, або до Америки, а не піде на заробітки, як що там знайде напівголодне існування. Взагалі, давно вже пора розв'язати той міт, що більшовицька влада --- пролетарська. Матеріально робітництво в С.С.С.Р. і з окрема на Україні стоїть найнижче: влада диктує робітникам ціни, і проти цього державного капіталізму робітництво зовсім безсиле.

Недурно англійський робітничий діяч Сміт висловився недавно про режим в С.С.С.Р., що коли б він мусяв жити в умовах совітського пролетаріату, то негайно робив би революцію проти більшовицької влади.

Мені думається, що інтереси цілого українського народу диктують надалі чесний і братерський союз сільської і робітничої верств (не в розумінні більшовицької «гегемонії»). Аграрна перенаселеність України стоїть на порозі широкого розвитку своїх промислових ресурсів. Сьогоднішні селяне завтра стануть робітниками-пролетаріями. Сьогоднішні міські робітники ще намагаються про сільську батьківську стріху. Осьже навіть почуттєво існує тісний зв'язок між цими основними елементами українського суспільства. Українська демократична влада буде сприяти тому, щоб перехід зайвої людності з села до міста відбувся в найвигідніших умовах для трудящих верств, без катастроф і довготривалих криз. Ми зацікавлені в тому, щоб на Україні розвивалася індустрія. Але треба, щоб індустріялізація України і з нею зв'язана пролетарізація населення не привела до навісирізації. Нам потрібен індустріальний, по європейському --- політично й професійно організований робітничий клас, а не люмпен-пролетаріат типу миколаївських та одеських «золоторотій». Тим то, гадаю, демократична українська республіка провадитиме активну соціальну політику, яку здійснюють інші європейські держави. Формулу лібералізму (laissez faire, laissez passer) ми так само мусямо відкинути в робітничій політиці, як відкидаємо у відносинах між селянством і поміщ-

ництвом. Демократична держава дбає про інтереси ц і л о г о й не може допустити того, що загрожувало б нормальному функціонуванню всього організму. Робітниче законодавство, соціальне забезпечення — це завдання, які стоять перед українським урядом, вимагаючи негайного вирішення.

Й вже сказав, що період демократичної ліквідації більшовизму буде завершеним буржуазною революцією на сході Європи. Замість великопанського екстенсивного господарства переважним типом на Україні зробилося й на далі буде — середнє й більше селянське господарство, в якому людська праця знаходить собі найінтенсивніший ужиток. Поряд з цим розвиватиметься капіталістична промисловість по містах, з торгівлі буде знято пута більшовицької монополії. Саме цей тип господарства відповідає сучасним інтересам України, бо він має змогу розвинути продуктивні сили нашого краю і дати заробіток значно більшому числу людей, ніж більшовицький «державний капіталізм». Р а ц і о н а л ь н а п р о д у к ц і я — ось ключ демократичної України. Економічний, хозяйственный український соціалізм, прийшовши до голосу у власній державі, не допустить марнотрацтва на шкідливі тухлі суми, які совітська влада витрачає на комуністичний інтернаціонал та на «світову революцію». Раціональне ведення господарства не терпить фантастичних проектів. Українська держава буде духом своїм «куркульська» в тому значінні, що буде навіть екупа, бо наш селянин і робітник знають ціну грошам, знають, що його потом і кровю кожна копійка обійшла.

У народоправній Україні вже не буде місця демагогії, що, мовляв, «казна грошей нестачить». Бо загалом більше відчуло населення України за час панування більшовизму тісний зв'язок між «казною» і власною кишенею. Це теж один із позитивних «здобутків революції».

Сказати де кілька слів належить про організацію адміністрації України та про бюрократичний апарат, що є необхідною складовою частиною держави. Кваліфіковані діячі юстиції, освіти, внутрішнього управління, фінансів і т. п. — це, можна сказати, кістяк держави. Без цього виконавчого апарату парламентська машина була б безсилля. Недаром складалася російська приказка: «Закони святі, да исполнители дряхлы енуостати». Думається, що Україні треба уникати зайвої бюрократизації, а тому по зможі сприяти децентралізації держави. Треба, щоб влада була ближче до народу, щоб була вона по своїй конструкції проста й «прозора». Звичайно, військові або фінансові справи вимагають однакості й централізації, але, що до інших функцій держави, то їх можуть з успіхом виконувати й на місцях люди, центром не призначені, лише затверджені владою після вибору населення. Бюрократія, щоб не компрометувати держави, повинна бути ч е с н о ю . Лиша річ, що, після більшовицького панування доведеться взяти до нового апарату чимало службовців із рядів совітської бюрократії, але, безперечно, критерій оцінки їх буде залежати лише від особистої здатності та від уміння й бажання працювати для інтересів української республіки. Немає сумніву, що реально думуюча українська влада не руйнуватиме цілого совітського бюрократичного апарату. Завданням уряду буде взяти з цього апарату те, що виказало свою життєву вартість і, усунути те, що має характер наклепний, продиктований кастовими інтересами комуністичної партії. Для керування місцевими справами довелось би призначити на перший час комітети з осіб, що мають довіру в громадянстві.

З сказаного ясно, що для української інтелігенції відкривається широке поле діяльності у всіх ділянках державного життя. Тому сумно, коли бачиш зростаючий апатизм серед нашої еміграційної інтелігенції, байдужість до справ, які виходять за межі її вузької спеціальності. Час не йде, живих багато, а діячів, всебічно підготовлених, мало. Тим часом Україна має право до нас ставити особливі вимоги, бо умови нашого еміграційного життя дозволяють нам легко ознайомитись із здобутками інших народів. А як мало між нами таких, що сліdkують — чи то за фінансовою політикою, чи з соціальним законодавством, чи за системою адміністрації,

чи то за положенням освітньої справи і т. п. в рйяних європейських країнах...

Ще трохи про напрям міжнародної політики незалежної демократичної України. Шляхи наших «трудових» монархістів та радичців ведуть до Москви. Але не цього, звичайно, хоче український народ і не в підлеглості московському імперіалізові полягають інтереси України. Економічні інтереси тісно вижуть Україну з південним сходом, з Кубанню, з Кавказом і Туркестаном. Економіст Кривченко ще перед війною вказав, що торгівля України з Московщиною мінімальна: Москва не потребує українського хліба, бо має свій, не потребує вугля, бо привозить із Англії морем або працює на дровах і т. п. Експорт України був спрямований головно на схід аж до Персії та до Західної Європи. В інтересі України зміцнити економічні зв'язки з цими країнами ще політичними союзами. Ці союзи мали б характер о б о р о н и и й проти імперіалістичних зазіхань Москви. Ми мусимо з великою резервою поставитись до проєктів «союзу» з Московією. Поки не приборкано крия московському імперіалізові, доти великі розмови про федерацію будуть лише шкодити інтересам поневолених народів. Москва, яка не переносить у себе в середині демократії, нездатна поважати рівноправність народів у міжнародній політиці. А поки насильство буде знищено московської політиці, доти буде фантастичною утопією малопованни картини «вільних союзів». Вовк муєть уперед зробитися веветарійцем, а тоді вже селитися під однією стріхою з вівцею. Бо в іншому разі, ми добре знаємо, як такі «добровільні союзи» починаються. Політика демократичної України буде непохитно самостійницька, і цим усе сказано.

Ст. Самарський.

Одповідь Жаботиновському.

Жаботинський це відомий жидівський діяч з України. Сіоніст, один з лідерів цього руху, він боровся за свої ідеали не тільки словом, а і мечем. Цей діяч був здавна відомий серед нашого громадянства, як прихильник українського руху, ще за старих царських часів. І коли трагічно загинув С. В. Петлюра, один Жаботинський серед всієї світової жидівської преси, підняв сміливо свій голос проти ганебних наклепів на С. В. Петлюру. Ясно і недвужначно сказав він правду. Його статтю було передруковано в ч. 51 «Тризуба»*); його словами звкінчив я свою книжку «L'Ukraine et le cauchemar rouge». Наводимо ці слова д. Жаботинського повністю:

«Петлюру я ніколи не бачив. Мої переговори в 1921 р. я вів не з ним, а з його уповноваженим в Празі — Славинським. При цій нагоді я хочу зазначити, коротко, але ясно, що і сьогодні я твердо стою на договорі моєму з Славинським і рахую, що єдиний спосіб зменшити небезпеку погрому при наступі анти-комуністичних мас на Росію — це нейтральна жидівська жандармерія. Але це не відноситься до моєї сьогоднішньої статті. Те, що стосується до неї, це той факт, що ні Петлюра, ні Вишинченко, ні решта видатних членів цього українського правительства ніколи не були тими, як називають, «погромцями». Хоч я їх особисто не знав, але все ж я добре знаю цей тип українського інтелігента-націоналіста із соціалістичними поглядами. Я з ними виріє, разом з ними вів боротьбу проти антисемитів і русифікаторів—жидівських і українських. Ані

*) В. Жаботинський «Кримська» колонізація — переклад з жидівської мови статті з Jewish Morning Journal.

мене, ані інших думаючих соцістів південної Росії не переконують, що людей цього типу можна вважати антисемитами. І це важко, бо це нас веде до головного: до глибокої правди, яку небезпечно забути, до правди, що причина лежить не в суб'єктивному антисемітизмі осіб, але в активній «антисемітичній обставині». На Україні обставини проти нас. Такі обставини утворилися історично і такими вони й залишаються. Хто був в цьому шпек в 17 віці, чи ми — жиди, чи поляки чи українці, — шукати не має значіння. Сьогодні це так, сьогодні там вітас в повітрі антисемітична отрута, і цього досить, щоби розворушити атмосферу низької роздратованості, чи будь то повстання, чи колонізація, щоб ця отрута вилилася в активну ненависть».

Ці прекрасні слова дали мені нагоду так закінчити свою книжку: «Ми згодні з видатним жидівським письменником і, цитуючи його, ми висловлюємо сподіванку, що всі жиди кінець кінцем придуть до думок П. Жаботинського. Це дасть змогу краще перебороти ті обставини, що розділяють жидів і українців».

І от тепер в ч. 2393 «Посл. Нов». в Парижі з'являється його лист до редакції на тему: «Петлюра і погроми».

Цей лист безперечно зробить велике вражіння на українські кола. На нього, на Жаботинського, посилалися ми, коли боролися з тим озлобленням, яке наросло за цей рік серед українців в зв'язку з ганебним вбивством і процесом, поруч з Л. Маршалем, А. Марголіним, С. Гольдельманом це ім'я давало нам право стримувати стихійне наростаюче почуття національної ненависти.

І несподівано Жаботинський знищив те, що казав раніше. От точні слова нової позиції Жаботинського:

«Вопросъ совершенно не въ томъ, былъ ли Петлюра въ душѣ сторонникомъ погромовъ или нѣтъ. На эту тему возможны какія угодно предположенія или догадки. Свое предположеніе я высказалъ и считалъ его правдоподобнымъ — хотя цѣнность его, конечно, сильно ослабляется тѣмъ обстоятельствомъ, что и Петлюру, какъ и сказано было въ той статьѣ, никогда въ жизни не видалъ, и вообще съ 1915 года въ Россіи и на Украинѣ не былъ. Но если это мое предположеніе и вѣрно, то я самымъ рѣзкимъ образомъ настаиваю, что въ вопросу объ *отвѣтственности* Петлюры за погромы оно рѣшительно никакого отношенія не имѣетъ. Петлюра былъ главой украинскаго правительства и украинской арміи въ теченіе двухъ лѣтъ и больше; почти все это время продолжались погромы; глава правительства и арміи ихъ не подавилъ, виновныхъ не наказалъ и самъ въ отставку не подалъ. Значить, онъ принялъ на себя отвѣтственность за каждую каплю пролитой еврейской крови. Это такъ ясно, что тутъ не помогутъ никакія отговорки. Такого не только мое представленіе о долгахъ и отвѣтственности главы правительства и арміи, но и представленіе каждаго грамотнаго человека».

Порівняйте цей уступ з тим, що написано Жаботинським раніше, і стане ясным, що він повернув свою керму в інший бік. Тяжко Жаботинському № 2 спростовувати Жаботинського № 1. Але він мусить це робити за-для... вулиці, «жидівської вулиці», як люблять говорити їхні діячі.

Коли Жаботинський виправдується тим, що не знав обставин на Україні, він мав можливість ознайомитися з ними тепер. За цей час

вийшло багато матеріалів. Не тяжко було б прочитати йому й ті сторінки, в яких я в своїй книжці даю нашу відповідь на ці брехні. Своїх аргументів повторювати тут не можу. Та Жаботинський сам все розуміє. Але вулиця, вулиця потягла його за собою.

Він знає, що погроми, властиво, були в той мент (зима, всена 1919 року), коли С. В. Петлюра разом з армією мусив катастрофічно відступати і коли большевики приносили нечувану руїну на Україну. Він знає про всі величезні зусилля (про них говорю в останній главі своєї книжки), які поклав С. В. Петлюра, щоб припинити погроми.

Він знає, що це неправда, буцім-то С. В. Петлюра «не подавив» погроми, бо вони, не дивлячися на всі трагічні обставини літом 1919 року вже майже припинилися. І коли серед тих обставин цілковито подавити погромів не вдалося, С. В. Петлюра і уряд У. Н. Р. ці погроми подавляли. Не правда і те, що С. В. Петлюра «винновных не покарає». Жаботинський це знає, бо книжку Марголіна читав. А коли цього мало, нехай послухає, що скажуть на суді нові документи і свідки.

Але апотеозом вже не брехні, а абсурду до якого міг дійти Жаботинський в пориві свого стремління догодити жидівській вулиці є ствердження: С. В. Петлюра є відвічальним за погроми, бо «самъ въ отставку не подалъ»...

Я знаю, як болів душею С. В. Петлюра за цю жидівську кров, але чи думав Жаботинський, як мусів він, Петлюра, — не тільки великій гуманіст, але перш за все патріот — боліти за долю своєї України. Як він болів за ті сотки тисяч українців, що гинули на полі битви, у большевицьких Чека, гинули в нелюдських муках, гинули від голоду і холоду. Україна пала в огні, і погроми жидівські були тільки невеликою частиною грандіозного нечуваного погрому України. І в цей мент С. В. Петлюра мусив «подать въ отставку?!» Як би це було просто. Але чи думав Жаботинський, кому він мав «подати въ отставку?» На чії руки передати страшний тягар влади в зруйнованій країні? І невже не розумів Жаботинський, що ця «отставка» була б простим дезертирством.

Ні, не був би він Петлюрою, не був би він героєм України, коли б в критичну хвилю міг легкодушно одійти від великого діла свого. Він ніс цей тягар до кінця. І тільки близькі йому люде знають, як це бувало йому тяжко.

Не забуду я ніколи оповідання полковника Сушка. В час тих страшних подій, він, Сушко, та генерал Безручко увійшли у вагон з рапортом до Головного Отамана. Він сидів, одвернувшись од них, схиливши голову на руки і на їх привітання нічого не відповів. Старшини здивовані хотіли вже вийти, але нарешті Петлюра здригнувся, і глянув на них: його обличчя було страшне і сльози лилися з очей. Він кинув їм з з боєм слова: «Боже, скільки крові, чи виправдається вона!» Старшини мочали, схвильовані самі. Але це був тільки мент душевної слабости. Петлюра прийшов до себе, заговорив про справи і взяв слово, що нікому не розкажуть вони про сльози Отамана... І стар-

шини слово стримали до кінця, до кінця цього многострадального і славного життя.

— Ні, Пане Жаботинський, Петлюра не пішов в «отставку» і піти він не мав права, а з погромами він боровся всіма силами. Перечитайте Марголіна, перечитайте мою книжку і де чому ви там навчитеся, коли взагалі вас треба вчити, бо говорите ви проти себе, проти свого власного сумління.

Я знаю психологію жидівських діячів, може краще других українців: мав з ними багато до діла. Їх дефект— надмірне честолюбство, ворожнеча завзята по-між собою (всупереч думкам антисемітів), бажання обов'язково мати жидівську масу за собою і через це страшна демагогія.

Вас, Пане Жаботинський, я рахував вище цього, але вся ваша остання стаття — це не підлягає жадному сумніву — написана вами проти вас, во ім'я вулиці, во ім'я вашої популярности, яка з огляду на правду, вами сказану, трохи захиталася.

Я менше за все належу до тих, що, по вашим словам, вважають погроми «простительною мелочью». З ними я боровся, борюся і буду боротися. Я прагну встановлення нормальних україно-жидівських відносин. Але чи весь цей галас жидівських кол біля справи Шварцбарда сприяє цьому? На що беруть жиди на себе гріх, не ними зроблений, гріх большевицький, вчинений підкупним дегенератом? На що викликають вони про себе цю злобу серед українців, яку стримати буде нелегко? Нащо вони нагамаються перетворити наперекір всьому С. В. Петлюру майже в погромщика, коли він так виразно, так яскраво, так сердечно виступив на оборону жидів?!

С. В. Петлюрі в 1919 році не вдалося запобігти погромам, але його щире слово в оборону жидівства залишилося. Його слава виросла безкінечно і не існує для українських мас більшого авторитету ніж Петлюра. Його відозвами, його словами будемо ми боротися на Україні проти нових погромів, які на жаль можуть загрожувати ще жидівству, з огляду на спеціальні умови большевицького панування.

І коли думаю я про всю політику жидів в справі Шварцбарда, я прихожу до висновку: жиди, не дивлячися на свою заслужену репутацію практичности, в політиці—мрійники. Більш того, вони діти, але діти, які мають колосальну енергію для досягнення своєї мети. Во ім'я «нового Маковея» (нехай на суді подивляється на того Маковея), вони нехтують своїми власними реальними інтересами.

Вертаючись до Жаботинського, я ще раз мушу сказати: я шукаю порозуміння з жидами, я стою за мирне співжиття з ними на Україні. Але коли перша стаття Жаботинського робила це більш реальним і можливим, то цей лист утруднює і відкладає його десь надалі. В тяжкі україно-жидівські відносини він вніс ще нове ускладнення.

Олександр Шульгин.

Науковий орган Української Господарської Академії.

По п'яти роках свого існування Українська Господарська Академія випустила перший том свого наукового органу — «Записок»*) Те, що в нормальних умовах життя школи, на своїй землі, можна було б вважати за непростиме запізнення, в наших емігрантських умовах треба визнати за результат чималих зусиль, що на протязі п'яти літ паралізувалися складними бюджетовими комбінаціями, які звичайно одволікали матеріальні засоби Академії від свого наукового органу до інших потреб — не так показних, але нагальних. Дістаючи на своє удержання від уряду ЧСР чималу суму — 3 міл. к. ч. річно, Академія мусила тим задовольняти потреби цілих трьох фахових шкіл, які вона фактично представляє в трьох своїх факультетах (агрономичному, економічному та інженерному). Що-до цього знаходимо зворушуючі рядки в передмові «Записок». «Кредити на утримання Академії з цілком зрозумілих причин були обмеженими. Між тим організація школи, що фактично уявляє з себе з'єднання трьох високих шкіл, вимагала великих витрат на впорядження лабораторій, кабінетів, ферм і т. д. По-за цими витратами мало що могло залишитися на видавничу діяльність. Та й тих коштів, що залишилися, Академія в першу чергу була змушена вжити на видання українською мовою підручників, необхідних для навчання своїх слухачів. Поскільки таких підручників при заснуванні Академії майже зовсім не існувало, на їхнє видання довелося витратити поважну суму. За п'ять літ видано біля 1800 друкованих аркушів літографірованих книжок або скриптів. Тому до останнього часу лекторському персоналові доводилося публікувати свої наукові розвідки й більші праці в різних сторонніх виданнях... Тільки після закінчення організаційного періоду Академія нарешті здобула собі можливість приступити до видання власного наукового органу. Ось чим пояснюється те, що перша книжка «Записок» У.Г.А. виходить лише в день п'ятилітнього ювілею існування Академії.»

Отже, в цьому в певній мірі ювілейному виданні уміщено 26 наукових праць з різних галузів знання — в межах тих дисциплін, що викладаються в Академії. Більшість розвідок мають характер загально-науковий, а де-які з них трактують питання, що ближче торкаються України, а саме праці: Б. Іваницького «Основні типи лісових займищ та лісових формацій на території, заселеній українським народом». І. Мазепи — «Типи полонин Підкарпатської Русі», В. Біднова — «З історії грошових знаків на Україні». М. Добрилівського — «Оподаткування селянських господарств на Радянській

*) «Записки Української Господарської Академії в ЧСР». I. За редактуванням колегії в складі: проф. І. Шовгеніва (голова), проф. Л. Бича, проф. О. Віліньського, проф. Б. Іваницького, проф. Старосольського та доц. М. Добрилівського (секретар) 1927 р. Подєбради.

Україні», Р. Лашенка — «Український копний процес (по карній справі) на одному прикладі», М. Левицького — «Особливості української звучні в порівнянні з московською», Л. Грабини — «Геодезійні фрагменти на Україні та їх упорядкування», Л. Шрамченка — «Українське, білоруське та грузинське студентство на високих школах в ЧСР». Розуміється, тут не місце давати наукову оцінку наведених та так само інших розвідок, уміщених у «Записках». Не можемо лише не зазначити, що до книжки не додано бодай короткого резюме праць на якій-будь загально-відомій європейській мові; лише самі назви статей подано на мовах чеській, французькій та німецькій. Висліди з розвідки п. Л. Шрамченка, що мають інтерес загальний, подаємо окремо.

В кінці збірника подано відомості, що так само мають інтерес ширший, про Академію в Подебрадах, про її повстання та характер і результат її праці. Ще в передмові зазначено, що «Українська Господарська Академія є одною з перших сучасних українських національних високих шкіл і тому її завдання ширші і складніші, ніж завдання високих шкіл тих націй, які цілковито розвинули свою національну культуру. Крім підготовки молодих фахових сил для праці на користь свого народу та всього людства, що являються завданням всякої високої школи, Академія також повинна була з перших же днів свого існування спрямувати свої зусилля як на теоретичне національної науки, так і на ознайомлення широких кол ученого світу з вислідами її наукової праці. Таким чином в момент заснування Академії перед нею повстало три головних організаційних завдання: а) стати українською школою, в якій учні її могли б нормально проходити курс високої школи; б) злучитися в своїй науковій діяльності з науковими установами культурного світу та в) організувати власний науковий орган». Редакція з моральним задоволенням зазначає, що перше завдання можна вважати досягнутим з тим днем, коли перші слухачі Академії дістали титул інженера. Дійсно, в кінці збірника подано список осіб, що закінчили повний курс Академії в квітні цього року (до часу видрукування збірника) та дістали титул інженера, — всього таких осіб 34, — але до літніх вакацій стало до іспиту ще 130 осіб. Дуже влучним треба визнати, що в тому спискові означено і теми дипломних праць та дипломних проектів.

Друге своє завдання Академія встигала досягнути численною участю своїх сил в першому українському науковому з'їзді в Празі в осені 1926 р., активною участю в різних наукових міжнародних конгресах та з'їздах, а також через вступ у склад членів Міжнародного Інституту Інтелектуальної Співпраці при Лізі Націй. З уміщеного в кінці збірника додатку довідуємося, що діяльність Академії навіть за короткий час її існування знайшла собі визнання та прихильну оцінку в певних міродах колах: про це свідчать прихильні статті в українській та чужоземній пресі, надання наукової стипендії Рокфелеровського Фонду одному з професорів Академії (її дістав проф. В. Тимошенко) та кільки відзначень (чотири почесних дипломи та одна медаль за шкільні експонати, за праці студентів, за виставлені шкільні приладдя).

Про зріст Академії за п'ять літ свідчать такі дані. В першій професорській Раді взяло участь сім осіб; тепер педагогічний персонал Академії складається з 90 осіб. Почавши з кількох кімнат в одному з Подебрадських отелів, тепер Академія ледве розміщує свої установи в 80 кімнатах, що розкидані по всьому місту. Кабінети Академії переповнено цінними виданнями та збірками, що в значній мірі створені самими професорами та студентами і майже не вимагали на себе грошевих витрат. Майно Академії оцінюється на суму біля півтора мільона (1.317.000) к. ч. Бібліотека Академії налічує (на 1 січня 1927 р.) 11.808 назв в кількості 19.954 томів. Крім бібліотеки при Академії існують учебно-допомогові установи: кабінетів — 33, лабораторій — 14, ферми — 2, семінарів — 12. На початок 1927 р. Академією та ріжними установами й організаціями при Академії видано 227 публікацій, в тім числі біля 200 назв підручників; список цих останніх заслуговує пильної уваги кожного, кого обходить справа української культури.

Спершу до Академії вступала лише емігрантська молодь і тому при Академії уряджено було натуральні курси для тої молоді, що не встигла на Україні закінчити середню освіту: абітурієнти курсів також вступали до Академії та до інших високих шкіл — як українських, так і чеських. Тепер курси скасовано, бо з 1926-27 шкільного року до Академії стала вступати молодь з українських земель. Як подавалося вже у нас, цього року має бути прийнято до Академії біля 50 осіб. Цього року відбулися перші іспити на диплом інженера по всіх факультетах.

Вже ці короткі дані дають підстави для висліду, що Українська Господарська Академія, в її професорських та студентських силах, не змарнувала часу, який доля судила їй бути по-за межами батьківщини.

О. Л - и й.

3 міжнароднього життя.

Большевики про свої відносини з Європою. Справа Раковського. — Антисовітський завлик. — 80-ліття Гінденбурга.

Час од часу большевики для себе та для своїх невольних «підданих» дають у своїх газетах характеристику європейської політики на адресу СССР. Як правило, ці характеристики дурні та неправдиві, але одно в них завжди незмінне й цікаве: в них червоною ниткою ясно означене те, чого большевики на даний час більше за все побоюються. Така й остання совітська характеристика, риси якої наводимо з переказів російських емігрантських газет. Характеристику зроблено по державах.

Германія. Досі, надруковано в «Известиях», Германія не вступила одверто до антисовітського блоку, але це тому, що не встигла ще доторгуватися з всіма контрафентами що до — цини за зміну орієнтації. Хоч Німеччині й не дадуть за антисовітські послуги чогось більшого за чечевичну юшку, але на ґрунті загального соціально-класового антагонізму між Соціалістами та цілим капіталістичним світом Чемберленові, без сумніву, пощасть втягнути й Германію до антисовітського блоку.

Франція. У Франції зараз досить сприятливі обставини для антисоціалістичних інтриг. Коли французи й досі не стали одверто у ворожку позицію щодо ССР, то це тільки тому, що їм ще не пощастило перемогти певних протилежностей між Парижем та Лондоном, що не встановлено ними ще згоди з Берліном.

В Італії, у Середній Європі, на Балканах, у Швеції та Норвегії, в Сполучених Штатах, в Японії та в інших державах Англія переслідує два завдання: 1) політичну та економічну ізоляцію ССР, і 2) вербування деяких із зазначених держав, як безпосередніх учасників майбутньої війни проти ССР.

Румунія знаходиться в стані безперервних ворожих відносин до ССР.

У Польщі Англія поставила у влади найбільше антисоціалістичне політичне угруповання, допомагаючи посилювати польську військову могутність та перешкоджаючи Польщі наблизитись до ССР.

Балтійські лімітрофні держави знаходяться зараз майже у цілковитій економічній, політичній та військовій залежності од Англії.

Англія збудувала в Європі проти ССР суцільний військовий заштор од моря до моря. Крім зазначених вище держав, на її послугах знаходяться і великі еміграції, що вивтікала свого часу із різних країн колишньої Росії.

Давши таку характеристику, більшовицька газета цілком логічно доходить до певного для більшовиків висновку, що на ССР найбільша небезпека війни. Війну проти ССР готують певним ходом. Зараз ніхто ще не може вказати ні дня, ні місяця, ні року, коли вона почеться. Робітники й селяне ССР мусять кожного часу бути до того готовим. Дуже й дуже можливо, що війна вибухне в найближчі півріччя, за рік, — найбільше, за півтора, два роки. Дальшого терміну нам не дадуть. Наша «передашка» закінчується. Війна стукається в двері. З усіх боків ми оточені капіталістичними державами, нас хочуть знищити за всяку ціну. —

Мета наведеної характеристики та певних висновків ясна. Більшовики гадають тим вислизати серед населення ССР «комуністичний патріотизм» і поставити його на оборону «соціалістичної» батьківщини. Щось подібного пощастило їм зробити за часів боротьби з Денікіним та Врангелем. Але тепер, як вони самі це твердять, справа йде про щось інше, змінилися обставини, змінилися люди, і настрої стали протилежно іншими.

Що більшовиків хочуть «знищити», це безперечно, але знищати їх не ті «капіталістичні війська», що вони вбачають круг себе з переліку, а мабуть таки ті самі селяне, а може й робітники, яким нема далі жити в комуністичній державі.

* * *

Справа Раковського, як незагоєна рана, ятріє на політичному тілі Франції. Французька влада, згідно європейським уявленням про дипломатичні відносини, мабуть таки гадала, що досить сказати якомусь послові: — Ідти собі геть, — аби він склав свої чекодани і виїхав, не прощаючись. Та тов. Раковський інакше уявив собі дипломатичний етикет. Він не хоче їхати з Парижу до Москви по добрій волі, — це з одного боку. А з другого, як здається, і в Москві не хочуть, щоб він туди повертався. Марно французький посол в ССР патякає московським дипломатам, — його слухають та розуміють по своєму. Марно французький уряд перестав мати які-будь зв'язки з паризьким поліпредом, ведучи всі справи безпосередньо у Москві через свого представника, — совієтський посол продовжує сидіти в Парижі, як у себе дома, друкує заяви, пише спростовання, одно слово, почувася себе, як у себе дома. Уся справа прибирає юмористичний, хоч і не дуже веселий для Франції, характер. Одно лише сить у ліній позитивне: на справу тов. Раковського європейські політики ще раз наочно переконуються в тому, як небезпечно мати діло з більшовиками, хоч-би вони й виглядали на зверх зовсім звичайними для європейського ока дипломатами.

Думка про міжнародно організовану боротьбу з більшовиками увесь час вітас в європейському повітрі. Значна частина європейського громадянства не тільки пристає до цієї думки, але й здійснює її, займавши кілька літ тому інтернаціональне товариство боротьби з Совітами з головним осідком у Швейцарії, з філіями майже по цілому світі. Тепер ця думка з площини громадської наче-б то пробивається до площини державного порядку.

Перша така спроба надходить з Угорщини, країни, що свого часу мала нагоду, — правда, не надовго, — познайомитися з більшовицькими методами на власному досвіді. Як повідомляє «Le Matin», угорський міністр внутрішніх справ підносить думку про скликання протибільшовицької міжнародної конференції. Міністр вважає, що вперта й непереривна, тасма пропаганда більшовиків, які змагаються силою повалити встановлений державний лад та державні інституції в усіх країнах, зобов'язує не тільки держави східної Європи, але й всі інші європейські держави поважно поставитися до більшовицької проблеми та подбати про те, аби спільними силами винайти дієві методи оборони проти більшовицької чинності. На думку угорського політика, вуличні розрухи, що минулого ліття сталися у Відні, ясно вказують на те, як легко покласти початок більшовицькому руху в європейських великих містах. Угорщина, що випробувала більшовизм на власному досвіді у 1919 році, нильно стеснить за совіською небезпечою. Своєю боротьбою проти більшовизму вона боронить не тільки себе, але й західні держави. Але цього за мало. Західні держави мусять підтримувати Угорщину в цій боротьбі, бо більшовицька зараза загрожує й їм. Та не координована боротьба окремих держав не може бути рішучою та дієвою. Тільки об'єднання міжнародних сил, протиставлене більшовицькій офензиві, може мати успіх.

Думка справедлива, і заклик угорського міністра відповідає цілком негучій потребі європейського громадянства та інтересам культурних держав. На жаль, ініціатива виходить з держави, що в Європі не користується потрібним для такої справи авторитетом, а тому врид чи можна сподіватись на її реалізацію — принаймні, в ближчому майбутньому.

Цими днями минуло 80 літ з дня народження маршала Гінденбурга, президента Германської республіки. Дата ця урочисто була святкована цілою Німеччиною. Центром свята звичайно був Берлін, куди з'їхались з цілої країни нечисленні депутації, аби привітати старого ім'янинника, що був за війни, зостався й зараз мабуть найпопулярнішою людиною. Святкували одночасно день народження славного маршала, переможця в бою біля Танненбергу, і популярного президента республіки, і як здається, чествовали більше маршала, ніж президента. Виявилось це в тому, що на будинках було більше прапорів старої Германської імперії, ніж прапорів нової німецької республіки, що в святкуванні не приймали участі представники деяких лівих політичних угруповань. Виявилось це також і в промовах, в тому числі і в промові самого Гінденбурга, що одповідаючи на привітання маршала Макензена, між иншим, сказав і такі слова: — За все, чим я став, дякую всемогутньому Богові, що був милостивий вестти мене в життя. Дякую своєму імператорові і королеві, що ставив мене на відповідальні пости, а також і вам усім, моїм товаришам, що працювали разом зі мною. — Ці слова можна, — а може й треба, — пояснити благородним стародавнім німецьким звичаєм, згідно якому юбіляр заведе згадує, по-перше, Бога, а по-друге тих людей, що найбільше доброго зробили йому в життю. Але по-за межами свята, особливо закордоном, слова ці викликали не сприятливі для германського президента коментарії, і то остільки, що в пізнійшій заяві своїй він мусів, правда, сієсно, спростувати їх проголошенням, що свою приєнгу, яку він дав в

ності президента, він виконав до кінця. Не обійшлося і без самого екс-кавієра, що вислав привітальну телеграму «свому» маршалові. Президент не зважився публічно одповісти «свому» імператорові, а переслав подяку за привітання через свого приватного кур'єра. Усі ці подробиці як найкраще вказують на ті внутрішні процеси, що переходять у життя німецького народу, яким зрієся монархії не з своєї доброї волі, а під примусом зовнішніх обставин. Одночасно, будь що будь, вгазують вони на те, що поворот до монархії врят чи можливий уже зараз для Германії, і на те, що в майбутньому, за якоесь одно покоління, про нього не може й бути мови. Історія повторюється. Те саме, майже, було й у Франції за часів маршала і президента Мак-Магона.

O b s e r v a t o r.

Лист з Волині.

Серед загальних протестів націоналістичного громадянства польського і преси місцевої проти міністерського наказу про заведення української мови в державних школах на Волині, яко окремої дисципліни (нарівні з мовами: німецькою, французькою і латинською), — пролунав одинокий тверезий голос в обороні цієї «хлопської» мови, до якої з презирством ставиться ендецьке панство. Цей одинокий голос — «Przegląd Wołyński», редактор якого п. Іоаким Волошиновський, поляк з Поділля, добре знає нашу мову, наш нарід і життя його, давно вже працював на користь того народу, — видавав власними силами і коштами «Світову Зірницю», — отже й «полюбив ширим серцем велику руїну» нашу і тепер прикладає сил своїх і знання, щоби правильно освітити нашу справу в очах своїх єдиноплеменників.

В ч. 37 цієї газети з дня 13 вересня, вміщена його інформаційна стаття «Garść informacji», в якій він, наскільки це можливо в короткому нарисові, подає відомості про українську мову, місце її серед інших слов'янських мов, мартиролог української літератури під московським пануванням, перелічує найвидатніших письменників, поетів і драматургів наших. Покликаючись на авторитет Російської Академії Наук, яку не можна запідозрити в надмірному українофільстві, він суворо картає тих земляків своїх, які, йдучи слідом за міністром Валуєвим, з великим апломбом (відоро-пропорційним до знання справи), повторюють дешевий дотеп, що, мовляв, українська література ділиться на три періоди: перший — не було нічого, другий — був Шевченко, третій — нема нічого.

На жаль, серед польської інтелігенції, особливо на «кресах», більшість власне такі судді «з апломбом»; в західній Польщі української літератури, як каже шановний автор статті, не знають зовсім і не цікавляться нею.

У другому числі «Przeglądu Wołyńskiego» надруковано в фельєтоні переклад з українського: спогад одного з учасників нашої визвольної боротьби, про здобуття Луцька від місцевих комуністів; спогад живий, цікавий, особливо для мешканців Луцька, більшість яких сама переживала ті події.

Щасти, Боже, цьому початкові, а шановному редакторові, щиро-

му другові українців, побажаймо від усього серця, щоб він не був одиноким серед своїх братів по крові.

Нещодавно відбувся у Луцьку з'їзд археологів, що широко заходжуються зберегати й охороняти пам'ятки давнини, яких дуже багато на Волині; ті пам'ятки руйнуються і навіть камінь з руїн околичне населення розтягає на свої потреби. Хоч лейт-мотивом на з'їзді був заклик до охорони «наших», тоб-то польських руїн і пам'яток, та не чулося ні одного голосу, що може не всі ті пам'ятки польські, бо чимало ж серед них є й наших, українських. Але про це нині змагатися — даремна річ. Проте добре, коли їх буде збережено й охоронено від дальшого занепаду, а колись історія розбере, чий вони. Гірше було-б, як би вони зовсім загинули.

V. W.

З П Р Е С И.

В ч. 2080 газети «Руль» під заголовком «Среди украинцевъ», написано:

В звязку із зростом активності українських правих кола, що симпатизують совітській Україні, львівська українська преса з тривогою зазначає протисовітський настрій студентів української сільсько-господарської академії в Подєбрадах в Чехії».

Ці студенти, — запевняє «Руль», — є ніщо інше, як:

«вадри української протисовітської армії».

До них то і має приїздити генерал Сальський для:

«..... пронаводства студентоув въ офицерскіе чины».

Справді, «на городі бузина, а в Київі дядько».

* * *

На весь світ горлають большевики про свій поступ. Але практика шоденного життя, далека від большевицьких утопій, посадила їх ніби на рака і везе зовсім не в той бік, куди б їм хотілося. Смішно, зрештою, не те, що большевики їдуть вперед на раках, а те, що цього самі не зауважують, або, бодай, одводять очі, як и казав наш дореволюційний дядько.

Візьмемо хоч би релігію, кілька проти неї писалося, говорилося, агітувалося. Здавалося, що цей «опіум для народа» раз на завше знищено і сама пам'ять за його затерлася. По-большевицькому це звалось — поступати наперед, а життя взяло, і ніби їм на сміх, пробудило сильний, але головне — свідоміший, релігійний рух. Облизались неборачи і заявили, що погоджуються з тимчасовим існуванням цього забобону, лише скасували старий стиль, по якому колись святкувались церковні свята. Та й це тяглося недовго. Як пише «Діло» (ч. 216) в одному

з останніх чисел харківських «Вістей» з приводу цього написано слі-
дуюче:

«Питання про дні святкування релігійних свят має значіння для державної промисловости і робітничого побуту. На багатьох фабриках робітництво, що зв'язане з селом, святкувало досі всі релігійні свята за старим стилем, а не за новим. В інтересах нормального розвитку промисловости окрема нарада представників усіх завідувачів тарифними відділами українських комітетів при Всеукраїнській Раді і професійних спілок ухвалила святкувати релігійні свята по старому стилю. Передбачується, що Різдвянці свята святкуватиметься вже по старому стилю».

Це зветься повертають голоблі, хоч поки що не дуже сміливо. Та життя примусить повернути крутіше. Не повернуть — пережнуть, чого ми й бажаємо їм від усієї душі.

З судової справи.

Цими днями вийшов з друку збірник документів, які відносяться до боротьби Українського Уряду і Головного Отамана з погромами. Збірник цей видає паризький Комітет для вшанування пам'яті Симона Петлюри. Передмова написана професором А. Яковлівим, який зараз прибув до Парижу для остаточної підготовки справи процесу в Судовій Комісії.

Хроніка.

На українських землях.

З Волині, Холмщини, Підляшшя та Полісся.

Трагічна смерть українця. У вівторок 13 вересня о годині 8-ій рано в маєтку Хланові на Позначині, стався нещасний випадок з козаком 6-ої дивізії гарматної бригади Максимчуком Дмитром, котрий стрілом у голову з револьвера закінчив своє життя. Перед смертю Максимчук знищив всі листи й документи. Похороном заопікувалися поляк. Рак і місцеві українці. «Укр. Нива». ч. 52

— Закриття московської школи. В Рівному на Волині з наказу куратора шкільної округи закрита єдина московська школа, до якої ходило 500 дітей. Закриття школи сталося в наслідок браку кредиту, бо згідно шкільному закону урядом видаються гроші на школи признаних меншостей, себ-то української, білоруської, явдівської і литовської.

«Русь», ч. 2074.

— Пропаганда унії. До Ковеля прибула група уніятських місіонерів з метою поширення унії серед православного населення Волині. На засоби люблінського інституту для поширення унії серед православних Польщі, в Ковлі місіонерами будуть вжиті католицька перша східно-слов'янського обряду.

«Возрожденіє». ч. 844.

— З'їзд представників Філій Луцької «Просвіти». 18 вересня від-

бувся в Луцьку в селі Т-ва «Просвіта», а'їзд Луцького повіту. Було заступлено 25 філій, які надіслали 70 представників.

«Укр. Гр.» ч. 39.

— Розклад селярбу. Українська радикально-соціалістична партія відома більше під назвою «Сельроду» запропонувала редакторові Вольницькому припинити видавння тижневика «Воля Народу». Як відомо, Вольницький належав до москвофілів і видавав на московській мові газету під тією ж назвою. Партія дорікає газеті, що за нею зберіглась московільська марка. Через незгоду Вольницького сподіваються нового розкладу «Сельробу».

«Русь», ч. 2074.

— Будова народнього дому. Заходами просвіти м. Матіва, Ковельського пов. приступлено до будови народнього дому. Тимчасом вже закінчуються приміщення для бібліотеки-читальні, театральної сали і для кооперативної крамниці.

«Укр. Нива». ч. 51.

В Галичині.

— Хліборобська вистава. Цими днями у Стрию після довгих підготовань, не зважаючи на велике нещастя, спричинене повіддю, — відкритая хліборобська вистава за присутністю численно заступленого українського селянства та інтелігенції. У виставі мали взяти участь такі установи: Українська Господарська Академія в Поде-

брадах, Сільський Господар., Ревізійний Союз, Центр-Банк, Центр-Союз., Народна Торговля, Земельний Банк., Сілка Українських Агрономів, Книгарня ім. Шевченка, РІВ, Пасічниця Сілка, Сільський Світ, Червона Калина, Русалка, Хром, Нова Хата, Зело, Полотно — всі у Львові, Гуцульське Мистецтво — Косів, Жіноча Доля — Коломия, Будучість — Тернопіль, Українська Книгарня — Стрий, позатим много кооператив і видавництв з краю та безліч приватних людей.

«Новий Час», ч. 106.

— У к р а ї н о ф о б с ь к а демонстрація. Недавно Львів був свідком небувалого подвигу — розгону польської студентської демонстрації польською військовою поліцією. Причиною розгону був її українофобський характер — польські студенти протестували проти обов'язкового навчання української мови, яка після об'явлення міністерства народної освіти, заводитьсь по всіх середніх школах східної Галичини. Після розгону демонстрації депутація студентів вручила востоді протест проти згаданого об'явлення.

«Возрожденіє», ч. 844

— Л у г о в е с в я т о у Львові. Осіння негода і неспівність, що свято відбудеться, спричинила малу участь лугових гінзів. На програм свята зложилася вирава Луговців вільноруч і топірцями, вирава Луговичок хустинами, вільноруч то-що. До вирав стануло 250 Луговців та 120 Луговичок.

Атракцією свята були вирава Малого Лугу (доросту) та ритмічні вирава Луговичок при звуках пісні «Ой, у Лузі, червона кашка».

З Буковини та Бесарабії.

— За що українці понадають під суд. «Димитар» з 31. липня повідомляє: Черновецький воєний суд

перевів процес проти вчителя Василя Хотинчану, которого обвинувачували з тим, що він вів дав меморандум до міністерства просвіти, в котрім прохав, щоби вчителі вчили українських дітей в українській мові. Обвинуваченого по довгих коровадах звільнено.

«Свобода», ч. 208.

НА ЗАКАРПАТТІ.

— П о с т е п е н н а л і к в і д а ц і я а в т о н о м н и х п р а в З а к а р п а т т і. Автономія Закарпаття мала свій вираз в окремому бюджеті. Тепер як повідомляють, урядові круги, що окремішність усувається й наслідком адміністративної реформи, яка стає важкою з днем 1 січня 1928 р.; в державному бюджеті вже не буде окремого бюджету для Закарпаття як це було в дотеперішніх бюджетах.

«Свобода», ч. 208.

В Америці.

— В. А в р а м е н к о. Відомий український артист-балетмейстер В. Авраменко, який зі своєю трупою об'їздив західно Канаду, зараз перебуває у Вінніпегу.

«Укр. Шва», ч. 51.

Газетні звістки.

— Р о з с т р і л и. Український ЦИК затвердив постанову одеського суду, що засудив на смертну кару 20 чоловік з банди Лашко, яка нападала на совієтські установи та на склади червоної армії. До банди належало і кілька червоноармійців.

«Руть», ч. 24-IX.

— Н о в и й з е м л е т р у с. Як повідомляють з Севастополя, в Криму стався новий — четвертий — землетрус. Найбільше коливання ґрунту захопило райони Севастополя та Ялти, де зава-

зилось кілька десятків домів. Нараховують багато жертв. Біля Яяти, Бахчисарая та Севастополя земля дала широкі тріщини.

«За Свободу», ч. 223.

— Демонстрація в Катеринославі. В суботу 24 вересня в Катеринославі відбулася в цьому році вже третя демонстрація безробітних. В ній крім безпартійних робітників взяли участь і партійці од станка та комсомольці. Міліція і ПІУ, заскочені великою кількістю демонстрантів, весь час злинались осторонь. Демонстранти густими лавами пройшли з плакатами по головним вулицям і спокійно розійшлись.

«За Свободу», ч. 224.

— Самогубство визначного комуніста. Повідомляють з Теодозії, в Криму, що там поповнив самогубство визначний комуніст Ібраєлітєв. Був він через довгий час членом Кримської Головної Політичної Управи (давньої чека), а у 1918 році, по заняттю Криму більшовиками, переводив масові розстріли офіцерів і буржуазії, які схоронилися були в Криму. У останній часі лічився він на першорядний розстріл у пенітенціарній клітці.

«Свобода», 213.

Перемога сумління.

■ Останніми часами українські газети облетіла звістка, що відомий на Волині комуністичний діяч, посол до Союму Пашук виступив з комуністичної партії та з софмowego комуністичного клубу. Ця звістка тим більше була несподівана, що Пашук ще не так давно агітував за комунізм в Америці і зовсім недавно повернувся з України. Можливо, що там, де комунізм провадиться на практиці, довелося побачити те, про що не все вичитаєш з більшовицької газети, а тим більше якої агітброшури, і це спричинилося до захитання віри в кому-

нізм. В кождім разі, перебуваючи на Україні дало певне отвердження. Сам він поємиє свій виступ, як пише «Новий Час» ч. 108, такими мотивами:

«Найважливішою причиною (було) те, що софмова комуністична фракція боронить українських інтересів не з погляду добра самого українського народу, а інтернаціонального комунізму.....

«Виною цього є те, що центром комунізму є Москва, а реалізаторами великих ідей марксизму є москалі, пройняті до глибини московським великодержавницьким імперіялізмом».

Дальшою причиною він подає те, про що в «Тризубі» безліч разів писалося на всі лади:

«Слідкуючи за відносинами і ходом подій на Рад. Україні, я прийшов до переконання, що союз радянська конституція є плащиком, під яким ведеться далі ще нове економічне й політичне, а навіть подекуди культурне узаляження від Москви. (Підкреслення наше).

«Коли б у Польщі настала диктатура пролетаріату... то українське національне питання у Польщі розвизалося би низьк так, як розвизується «риканьетами» на Рад. Україні. «Перевіривши докладно свій світогляд, після глибокої аналізи своїх думок і почувань, я не зміг стояти довше на становищі комунізму й комуністом перестав бути».

«Свій крок я зробив після довгої і тяжкої боротьби у своїй совісті. Тепер мені легше».

У Франції. Кресо.

† Гр. Шведав, 20 вересня п. р. козак 6-ої Стрілецької дивізії Грицько Шведак, родом з Чернігівщини, Остерського повіту, села Зазимного, працюючи на кокасові і обслуговуючи резервуар для вугілля, розправ-

люди останні, попав у саму
гущу його і був засиналий. За-
чим з боку була вирізана дора,
щоб його відобути звідти
прошло біля, як 20 хвилини
— наступила смерть.

Поховано його на кладовищі
St. Eugène. На похороні було
багато народу. Представники ад-
міністрації usine Schneider et C-o.
та інші. Труну увітчали чис-
ленними вінками і вітаннями.

З М І С Т.

Париж, неділя, 16 жовтня, 1927 р. — ст. 1. О. Білоусенко.
Еміграційне студентство — ст. 3. Ст. Самарський. «Музика май-
бутнього» — ст. 8. Ол. Шулєгин. Одновідь Жаботинському —
ст. 15. О. Лий. Науковий орган Української Господарської Академії.
— ст. 19. O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 21. V. W.
Лист з Волині — ст. 24. З преси — ст. 25. З судової справи — ст. 26.
Хроніка: На українських землях — ст. 27. Перемога сумління — ст. 29.

О Д Р Е Д А К Ц І І.

Чергове число «Тризуба» — 42 (100) вийде після процесу. Під час
судової розправи що-дня виходитиме спеціальне видання.

Цими днями виходить з друку нова книжка

DOCUMENTS

sur les pogromes en Ukraine

et

l'assassinat de Simon Petlura a Paris.

(1917-1920-1926)

Prix — **20** frs.

Набувати можна в книгарні «Тризуба» — «Le Trident», 42, rue Denfert-
Rochereau.

ДЕНЬ СВЯТОЇ ПОКРОВИ

В неділю, 16 жовтня ц. р., о 10 г. рано, відбудеться служба Божа з нагоди

храмового свята Святої Покрови.

Перед службою буде посвячено іконостас, а по службі одправлено

панахиду по

Головному Отаманові С. Петлюрі

та всім поляглим в боротьбі за визволення Батьківщини.

А д р е с а : 96, Bd Auguste Blanqui (Metro: Corvisart або Glacière)

Рада Паризької Парафії
Укр. Прав. Автокефал.
Церкви.

Під час судового процесу має виходити щодня

Б Ю Л Е Т Е Н Ь

Передплата на весь час процесу 5 франків

Ціна окремого числа 50 сантимів.

З замовленнями, зазначаючи кількість потрібних примірників, вдаватися заздалегідь до адміністрації « Т р и з у б а » — 42, rue Denfert

Rochereau, Paris V. Почтою — Boîte post. № 15. Paris XIII

